
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 336.13.051(477)

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.8.9>

Даценко Г.В.

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку та оподаткування,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8327-7301>

Datsenko Hanna

Vinnitsia Trade and Economics Institute
Kyiv National Trade and Economic University

ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

PRACTICE OF ORGANIZATION AND CONDUCT OF INTERNAL AUDIT IN SUPPORT OF PRODUCTION AND ECONOMIC ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті досліджено питання організації та проведення внутрішнього аудиту підприємства. Доведено, що практика організації та проведення внутрішнього аудиту повинна передбачати відповідальність керівника та управлінську підзвітність. Визначено актуальність створення спеціальної служби внутрішнього аудиту для ефективного проведення певної перевірки з виокремленням повноважень. З'ясування концептуальних основ організації та проведення внутрішнього аудиту промислових підприємств систематизовано у вигляді схеми, що містить низку елементів. Визначено особливості організації внутрішнього аудиту на підприємствах. Доведено, що від можливостей правильного організування роботи внутрішнього аудиту залежать умови розвитку всіх найважливіших господарських операцій на підприємстві.

Ключові слова: організація внутрішнього аудиту, аудиторська перевірка, фінансова звітність, служба внутрішнього аудиту, виробничо-господарська діяльність, підприємство.

В статье исследованы вопросы организации и проведения внутреннего аудита предприятия. Доказано, что практика организации и проведения внутреннего аудита должна предусматривать ответственность руководителя и управленческую подотчетность. Определена актуальность создания специальной службы внутреннего аудита для эффективного проведения определенной проверки с выделением полномочий. Выяснение концептуальных основ организации и проведения внутреннего аудита промышленных предприятий систематизировано в виде схемы, которая содержит ряд элементов. Определены особенности организации внутреннего аудита на предприятиях. Доказано, что от возможностей правильной организации работы внутреннего аудита зависят условия развития всех важнейших хозяйственных операций на предприятии.

Ключевые слова: организация внутреннего аудита, аудиторская проверка, финансовая отчетность, служба внутреннего аудита, производственно-хозяйственная деятельность, предприятие.

The article examines the organization and conduct of internal audit in ensuring the production and economic activities of the enterprise. The main purpose of the study is to determine the conceptual foundations of the organization and conduct of internal audit in the system of

production and economic activities of the enterprise. It is emphasized that the main purpose of the organization and conduct of internal audit of the enterprise is to confirm the effectiveness of its production and economic activities. It is proved that the practice of organizing and conducting internal audit should provide for the responsibility of the head and management accountability. The urgency of creating a special internal audit service for the effective conduct of a certain audit with the separation of powers is determined. Clarification of the conceptual foundations of the organization and conduct of internal audit of industrial enterprises is systematized in the form of a scheme containing the following elements: the task of conducting internal audit, stages of internal audit, and areas for improving internal audit. The peculiarities of the organization of internal audit at industrial enterprises are determined, among which the following are singled out: taking into account the specifics of the organization and production technology; formation of consolidated reporting; taking into account the policy and strategic directions of enterprise development. It is proved that the audit is one of the important components of the effective organization and conduct of internal audit of industrial enterprises and involves the implementation of certain procedures. It is determined that the process of reporting on the results of internal auditors is an important stage of internal audit and guarantees the full amount of information on the actual state of safe development of the enterprise to establish the significance of the identified shortcomings. The results of the research give grounds to assert that the conditions of sustainable functioning and development of all the most important business operations at the enterprise depend on the possibilities of proper organization of work and competent application of internal audit.

Key words: organization of internal audit, audit review, financial reporting, internal audit service, production and economic activity, enterprise.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку вітчизняних підприємств наявна система обліку неповністю задовольняє зростаючі потреби ринкової економіки. Попри те, що інформація фінансової звітності надає лише загальну оцінку фінансового стану підприємства й не може бути використана для обґрунтування рішень управлінського характеру, використання на промислових підприємствах системи внутрішнього аудиту забезпечує та підвищує рівень точності його бухгалтерської і фінансової інформації, здійснюючи оперативний контроль над усією виробничо-господарчою діяльністю підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження організації та проведення внутрішнього аудиту в практиці промислових підприємств приділяли увагу такі вчені, як Д.Г. Журавлева, К.О. Каліцінська, Т.О. Каменська, М.С. Клапків, Ю.П. Майданевич, А.Є. Чуєнков. Проте багато аспектів зазначеної проблематики потребують подальшого вирішення, зокрема визначення концептуальних основ організації та проведення внутрішнього аудиту у системі забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження основних засад організації та проведення внутрішнього аудиту в практиці промислових підприємств як основи підвищення їх прибутковості, ефективного функціонування та розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне функціонування вітчизняних підприємств в умовах сьогодення передбачає врахування вимог міжнародної спільноти та відведення головної ролі внутрішнього аудиту в практиці здійснення виробничо-господарської діяльності.

Головна мета організації та проведення внутрішнього аудиту підприємства полягає у підтвердженні ефективності здійснення його виробничо-господарської діяльності. Результативність практики управління виробничо-господарської діяльності підприємства, її відповідність потребам бізнесу та стандартам є індикатором якості як для самого підприємства та його інвесторів, так і для акціонерів та держави.

З огляду на те, що діяльність підприємства поширюється на такі процеси, як закупівля, постачання, реалізація послуг, залучення фінансування, маркетинг, на які спрямовуються контрольні дії, практика організації та проведення внутрішнього аудиту має передбачати відповідальність керівника та управлінську підзвітність.

Нині вітчизняні та зарубіжні вчені [1–3] дотримуються підходу, за якого внутрішній аудит має забезпечувати вдосконалення організації та управління виробництвом, виявлення й мобілізацію резервів його зростання; допомогу управлінському персоналу в підвищенні ефективності виконання його функцій; задоволення потреб органів управління щодо надання контрольної інформації з різних питань; удосконалення організації діяльності підприємства; запобігання втратам ресурсів і здійснення необхідних змін усередині підприємства; виконання завдань діагностики стану господарської діяльності підприємства.

Налагодження ефективної роботи промислового підприємства передбачає володіння керівником повною, достовірною та актуальною інформацією щодо стану функціонування підприємства загалом та його підрозділів зокрема. Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві дає змогу управлінському персоналу виконувати різноманітні операції в системі управління.

Базисом для проведення внутрішнього аудиту на промисловому підприємстві є застосування міжнародних стандартів аудиту, що забезпечує наближення норм і принципів його функціонування до світових стандартів та вимог.

Отже, внутрішній аудит регламентований внутрішніми документами підприємства і спрямований на надання незалежної та об'єктивної оцінки якості економічної інформації, його фінансового стану, ведення бухгалтерського обліку, дотримання раціонального використання активів, управління ризиками, перевірку якості управлінської діяльності, а також надання роз'яснень і рекомендацій керівництву задля підвищення ефективності діяльності підприємства [4], що забезпечує стабільність функціонування підприємства як цілісної системи внутрішнього контролю.

Водночас практика країн із розвинутою ринковою економікою доводить, що для ефективного проведення певної перевірки необхідно створити спеціальну службу внутрішнього аудиту, працівники якої повинні досконало знати специфіку організації, її організаційно-економічну структуру, структуру управління, об'єкти контролю, коло питань, які повинні бути висвітлені під час перевірок, володіти технікою і методикою проведення перевірок, добре знати законодавчі й нормативні акти, вміти опрацювати матеріали перевірок, визначати шляхи попередження і ліквідації недоліків та втрат, резерви ефективності усіх видів діяльності підприємства, захищати законні інтереси власників у судових установах [5].

До повноважень служби внутрішнього аудиту належать оцінювання системи внутрішнього контролю підприємства і його структурних підрозділів, надання пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення фінансово-господарської діяльності; забезпечення збереження активів; підвищення достовірності показників внутрішньої і зовнішньої звітності; дотримання законності та доцільності ведення фінансово-господарської діяльності.

Організація та проведення внутрішнього аудиту на підприємстві мають включати виконання таких дій, як регламентація діяльності служби внутрішнього аудиту; узгодження взаємозв'язків із підрозділами і персоналом підприємства щодо визначення прав, обов'язків та відповідальності внутрішніх аудиторів, створення кваліфікаційних вимог стосовно їх фахової підготовки. Зміст зазначених аспектів має бути відображений у Положенні про службу внутрішнього аудиту, яке в розвинених країнах називають статутом відділу внутрішнього аудиту.

Крім того, підвищення якості та ефективності роботи внутрішніх аудиторів на підприємстві передбачає розроблення методики здійснення внутрішнього аудиту, яка має бути адаптована до конкретних умов діяльності підприємства і водночас не повинна суперечити Міжнародним стандартам аудиту.

Діяльність служби внутрішнього аудиту повинна визначатися затвердженою базовою методикою перевірки, яка розробляється головним внутрішнім аудитором та

містить перелік джерел інформації, класифікацію можливих порушень та типових помилок, перелік дій внутрішнього аудитора за певних обставин.

Розглядаючи сферу виробничо-господарської діяльності як один з основних об'єктів діяльності внутрішніх аудиторів, маємо зауважити, що сьогодні не існує єдиної концептуальної схеми, яка б визначала завдання внутрішнього аудиту підприємства на різних організаційних рівнях. У внутрішній діяльності підприємства його безпечний розвиток формується під впливом різноспрямованих сил. З'ясування концептуальних основ організації та проведення внутрішнього аудиту промислових підприємств представлено на рис. 1. Під час формування завдань щодо організації та проведення внутрішнього аудиту підприємства важливо визначитися з цілями, обсягом, відповідальністю та іншими очікуваннями, включаючи обмеження на розповсюдження результатів завдання й доступ до робочих документів, а результати такої внутрішньої перевірки необхідно фіксувати у письмовій формі.

Під час здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства організація та проведення внутрішнього аудиту формуються під впливом багатьох різноспрямованих сил. Розбіжність інтересів вищого керівництва і персоналу, керівництва і власників спричиняє появу протиріч у формуванні стратегії забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства.

У цій ситуації внутрішній аудит реалізує прагнення вищого керівництва, тому обов'язково має брати участь у всіх етапах розроблення й реалізації стратегій забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства.

Особливостями організації внутрішнього аудиту на промислових підприємствах є врахування специфіки організації та технології виробництва; формування консолідованої звітності; врахування політики та стратегічних напрямів розвитку підприємства.

Однією з важливих складових частин ефективної організації та проведення внутрішнього аудиту промислових підприємств є аудиторська перевірка, яка передбачає виконання таких процедур, як детальний аналіз операцій і залишків; отримання переліку основних установчих документів; перевірка дотримання затвердженої облікової політики щодо обліку; перевірка законності та доцільності здійснених операцій виробничо-господарської діяльності, оцінювання повноти, своєчасності і точності облікових записів щодо зазначених залишків; дослідження записів у регістрах стосовно значних за сумами операцій чи аналіз операцій із фінансовими інвестиціями; перевірка стану розрахунків за дивідендами та їх відповідність установчим документами підприємства [7, с. 121].

Таким чином, основними характерними рисами організації та проведення внутрішнього аудиту, що орієнтовані на забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства, є дотримання специфічних принципів внутрішнього аудиту; визначення вимог до кваліфікації та складу суб'єктів внутрішнього аудиту; регламентація їх діяльності посадовими інструкціями; визначення завдань та об'єктів оцінювання; перспективне та поточне планування діяльності служби внутрішнього аудиту.

Важливим етапом проведення внутрішнього аудиту забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства є процес звітування за результатами роботи внутрішніх аудиторів під час вивчення фактичного стану безпечного розвитку підприємства, за яким внутрішній аудитор повинен установити суттєвість виявлених недоліків.

Отже, за результатами досліджень доцільно стверджувати, що сьогодні забезпечення виробничо-господарської діяльності на вітчизняних промислових підприємствах залежить від максимально ефективного впровадження внутрішнього аудиту.

Від можливостей правильної організації роботи та компетентного застосування внутрішнього аудиту залежать умови сталого функціонування та розвитку всіх найважливіших господарських операцій на підприємстві.

Рис. 1. Концептуальні основи організації та проведення внутрішнього аудиту промислових підприємств

Джерело: складено автором на основі джерел [1; 4–6]

Висновки. Відповідно до отриманих результатів, організація та проведення внутрішнього аудиту на промисловому підприємстві є невід'ємною складовою частиною забезпечення виробничо-господарської діяльності, успішного розвитку підприємства в умовах швидких змін зовнішнього середовища, а також підвищення складності процесів управління тощо.

Розроблення методик внутрішнього аудиту в чинному вітчизняному правовому полі, що є перспективою наших подальших досліджень, забезпечить дієве використання ресурсного потенціалу та запобігання порушенню вимог чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Журавлева Д.Г. Внутрішній аудит: необхідність впровадження в сучасних умовах. *Майбутнє – аудит* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12–14 квітня 2008 р. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. С. 270–271.
2. Каліцінська К.О. Роль внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки підприємства. *Економіка та підприємництво*. 2011. № 3. С. 136.
3. Каменська Т.О. Необхідність створення служби внутрішнього аудиту на підприємстві. *Вісник податкової служби України*. 2009. № 28 (552). С. 30–32.
4. Податковий кодекс України : Закон від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 22.07.2021).
5. Майданевич Ю.П. Проблеми організації внутрішнього аудиту на підприємствах. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2009. № 1. С. 250.
6. Чуєнков А.Є. Необхідність створення внутрішнього аудиту як суб'єкта внутрішньогосподарського контролю. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 17. С. 69–72.
7. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків : монографія. Тернопіль : Економічна думка ; Карт-бланш, 2002. 570 с.

References:

1. Zhuravleva D.H. (2008) Vnutrishnii auydt: neobkhdnist vprovadzhenia v suchasnykh umovakh [Internal audit: the need for implementation in modern conditions]. Proceedings of the *Maibutnie – auydt: Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsia* (Ukraine, Kryvyi Rih, April 12–14 2008). Kryvyi Rih: Vydavnychiy dim, pp. 270–271.
2. Kalitsinska K.O. (2011) Rol vnutrishnoho auydy v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva [The role of internal audit in the system of economic security of the enterprise]. *Ekonomika ta pidpryiemnytstvo*, vol. 3, p. 136.
3. Kamenska T.O. (2009) Neobkhdnist stvorennia sluzhby vnutrishnoho auydy na pidpryiemstvi [The need of creating an internal audit service at the enterprise]. *Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy*, no. 28(552), pp. 30–32.
4. Podatkovi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine] : Zakon vid 2.12.2010 № 2755-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 2011, no. 13–14, no. 15–16, no. 17, st. 112. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed 22 July 2021).
5. Maidanevych Yu P. (2009) Problemy orhanizatsii vnutrishnoho auydy na pidpryiemstvakh [International collection of scientific works]. *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*, no. 1, p. 250.
6. Chuienkov A.Ye. (2010). Neobkhdnist stvorennia vnutrishnoho auydy yak subiekta vnutrishnospodarskoho kontroliu [The need to create an internal audit as a subject of internal control]. *Investytzii: praktyka ta dosvid*, no. 17, pp. 69–72.
7. Klapkiv M.S. (2002). Strakhuvannja finansovykh ryzykiv [Financial risk insurance]. Ternopilj: Ekonomichna dumka; Kart-blansh. (in Ukrainian)